

תבונות

הגות עיון ופישט
משיעורי

הג"ר דוד לייבל שליט"א

נערך ע"י תלמידיו

בין כיבוש לכיבוש

וַיִּלְכוּ בְּנֵי מִכְיָר בֶּן מְנַשֶּׁה גֹלְעָדָה וַיִּלְכְּדוּהָ וַיִּוְרְשׁוּ אֶת הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בָּהּ: וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת הַגִּלְעָד לְמִכְיָר בֶּן מְנַשֶּׁה וַיָּשֵׁב בָּהּ: וַיֵּאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה הַלֵּךְ וַיִּלְכְּדוּ אֶת חִיתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חֵית יֵאִיר:

יאיר ומכיר בני מנשה מוזכרים בדברי הגמרא במסכת סנהדרין (קכא:). שם מספרת הגמרא על כך שיאיר בן מנשה הוא זה שנפל במלחמת העי האמורה בספר יהושע:

יאיר בן מנשה ומכיר בן מנשה נולדו בימי יעקב ולא מתו עד שנכנסו ישראל לארץ שנאמר (יהושע ז, ה) ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש. ותניא שלשים וששה ממש דברי ר' יהודה אמר לו רבי נחמיה וכי נאמר שלשים וששה והלא לא נאמר אלא כשלשים וששה אלא זה יאיר בן מנשה ששקול כרובה של סנהדרין.

דברי הגמרא הללו דורשים תלמוד מכמה פנים, ראשית, מדוע קשרו חז"ל את יאיר בן מנשה לסיפור מלחמת העי? מדוע דווקא הוא נהרג ומדוע דווקא במלחמה הזאת? כמו כן, מה פשר העניין שהוא שקול כ'רובה של סנהדרין? אם הוא צדיק עד כדי כך שהוא שקול כנגד רובה של סנהדרין, מדוע היה עליו להיהרג? ובנוסף, מה רוצים חז"ל להשיעונו בכך שהם משווים אותו לסנהדרין אך רק לרובה ולא לכולה?

נראה שבדברי חז"ל אלו טמונה הבנה בעומק הפשט בפרשתנו, שממנה עולה מסר עמוק וחשוב ביסוד צורת הקשר של עם ישראל וארץ ישראל והאופן הראוי של מלחמה וכיבוש על פי התורה. כדי להבין את הדברים זקוקים אנו לעיין באופן מדויק בפסוקים שבהם התורה מספרת על הכיבושים שנעשו על ידי יאיר ומכיר.

חיות יאיר

וַיִּלְכוּ בְּנֵי מִכְיָר בֶּן מְנַשֶּׁה גֹלְעָדָה וַיִּלְכְּדוּהָ וַיִּוְרְשׁוּ אֶת הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בָּהּ: וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת הַגִּלְעָד לְמִכְיָר בֶּן מְנַשֶּׁה וַיָּשֵׁב בָּהּ: וַיֵּאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה הַלֵּךְ וַיִּלְכְּדוּ אֶת חִיתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חֵית יֵאִיר וַנִּבַּח הַלֵּךְ וַיִּלְכְּדוּ אֶת קִנְתָּהּ וְאֶת בְּנֵיהֶיהָ וַיִּקְרָא לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמוֹ

ראשית יש להבין מדוע מתרחשים כיבושים אלו של חוות גלעד וקנת ובנותיה, שטחים אלו אינם חלק מארץ ישראל ומדוע הם נכבשים ע"י יחידים מתוך עם ישראל? בנוסף, יש להבחין בהדרגה המופיעה בפסוקים ביחס לכיבושים השונים. הכיבוש הראשון מיוחס לבני מכיר בן מנשה שכובשים את הגלעד, אך התורה לא מתארת שהמקום נקרא על שמו. הכיבוש השני נעשה ע"י יאיר בן מנשה ובעקבות כך התורה מספרת שהוא קרא את שם החוות אותן כבש, על שמו: חוות יאיר. ובכיבוש השלישי שנעשה ע"י נובח שגם הוא קרא למקום על שמו, התורה מציינת בהדגשה מיוחדת אף יותר: וַיִּקְרָא לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמוֹ. מה פשר העניין? מדוע משתנה עניין השמות בכל כיבוש וכיבוש?

לפני שנבאר זאת, נשים לב לעוד חלוקה שמסתתרת בתוך פסוקים אלו. ביחס לכיבוש הראשון של בני מכיר מוסיפה התורה את המילים **וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת הַגִּלְעָד לְמִכְיָר בֶּן מְנַשֶּׁה וַיָּשֵׁב בָּהּ**. כלומר, הכיבוש עצמו לא היה מביא באופן מיידי להתיישבות בני מכיר בגלעד והיה צורך שמשא יתן להם אותנו. לעומת זאת, בכיבושים של יאיר ונובח לא מוזכר שמשא נתן את המקום לנבשים, ומשמע שמכוח הכיבוש בלבד הם זכו במקום.

ויפנו יעלו

נראה שביאור העניין טמון, ראשית כל, בהבנת מועד התרחשותם של הכיבושים הללו וסיבתם. כיבושם של שטחים אלו, שכאמור אינם חלק מארץ ישראל, נעשו במסגרתן של מלחמות שמשא רבינו יזם מלכתחילה. מלחמה שיזומה ע"י עם ישראל היא דבר חריג, כיוון שרובן ככולם של המלחמות אותן נלחם עם ישראל מחוץ לארץ ישראל היו מלחמות שנכפו עליהם כאשר היו מוכרחים להתגונן מפני ההתקפות של מבקשי רעתם, ואילו כאן, לפני הכניסה לארץ ישראל, ישנן שתי מלחמות יוצאות מן הכלל שאותן יזם משה בעצמו.

הראשונה שבהן היא יעזר ובנותיה, כך מתארת התורה בסוף פרשת חוקת: **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגְלָא אֶת יַעֲזָר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֵיהֶיהָ וַיִּוְרְשׁוּ אֶת הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר שָׁם** (במדבר כא). פסוק זה נאמר לאחר שסיוחן מלך האמורי לא מאפשר לעם ישראל לעבור בארצו בדרך לארץ ישראל ולכן הם נלחמים איתו ומכים אותו. לאחר הניצחון על סיוחן הדרך לארץ ישראל פתוחה ולכאורה עם ישראל יכול לעבור דרך ארץ סיוחן ללא כל הפרעה. אך למרות זאת משה בוחר לשלוח מרגלים ליעזר

ולכבוש אותה.

לאחר מכן פונים בני ישראל אל עבר הבשן: **וַיִּכְנְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבְּשָׁן וַיֵּצֵא עֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן לִקְרֹאתָם הוּא וְכָל עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדָרְעִי ... וַיִּכְנוּ אֹתוֹ וְאֶת בְּנָיו וְאֶת כָּל עַמּוֹ עַד בְּלַתִּי הַשָּׂאִיר לוֹ שְׂרִידֵי וַיִּירָשׁוּ אֶת אֶרֶצוֹ.** גם כאן, הפנייה לדרך הבשן אינה הכרחית בכדי להגיע לארץ ישראל שהרי הם יכולים לעלות דרך ארץ סיחון אך הם פונים במכוון לדרך הבשן וכמו שמדוייק בפסוק "ויפנו יעלו". כלומר לא הייתה זאת הדרך ששם הם היו אמורים לעבור ובכל אופן הם פונים לשם מתוך מטרה מכוונת לפתוח במלחמה עם עוג מלך הבשן. ואכן עוג שרואה אותם פונים כנגדו יוצא לעברם ועם ישראל מנצח אותו וכובש את מקומו.

מדוע יוזם משה את המלחמות הללו למרות שלכאורה אין בהן צורך והכניסה לארץ מתאפשרת בלעדיהן? נראה שהסיבה לכך היא שלפני הכניסה לארץ, משה מעוניין להסיר את האימים המרכזיים של המלכים החזקים באזור שיכולים לאיים על ביטחונם ורווחתם של עם ישראל בארץ ישראל.

הכיבוש כהנצחה

מענתה, נראה שאפשר להבין את כיבושי היחיד שמתרחשים ע"י בני מנשה. משה רבינו נלחם נגד המלכים הגדולים באזור ודאג לכבוש את שטחם, אך ישנם גם עוד כמה עמים קטנים וחלשים יותר, שבהם לא נכון להשקיע מאמץ מלחמתי כללי של עם ישראל, אך טוב וראוי לכבוש גם אותם כדי ליצור רצף של כיבוש ושליטה של עם ישראל מסביב לארץ ישראל. לכן קמים בני ראובן ונובח וממשיכים במלאכה שהתחיל משה וכובשים את המקומות הללו.

אך בנקודה זו טמון הבדל מהותי בין הכיבושים השונים. בני מכיר יוצאים לכבוש מהסיבה שהם מבינים את הצורך של עם ישראל, וצורך זה הוא הדבר היחיד שעומד לנגד עיניהם ומוביל אותם במלחמתם. אין להם בכיבוש שום עניין אישי והם עושים אותו לשם שמיים באופן מוחלט. לכן הם לא קוראים את שמם על הכיבוש ולכן גם הם לא מתיישבים במקום שאותו כבשו אלא רק לאחר שמשה 'נותן' להם אותו. שונה מהם באופן קוטבי נובח שיוצא למקום רחוק, לקנת, שם הצורך בכיבוש עבור העם הוא בעל חשיבות משנית. ומה שמוביל את נובח הוא הרצון לכבוש לצורך עצמו. זה מה שטמון בכך שהתורה מציינת 'וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח בְּשֵׁמוֹ'. מטרת הכיבוש היא 'לעשות שם' לעצמו. להעצים ולגדל את עצמו. ולכן הכיבוש שלו מביא להתיישבות באופן ישיר והוא לא נזקק לנתינה מיד משה.

ובתווך נמצא הכיבוש של יאיר בן מנשה, אשר בניגוד לנובח שכבש רק בגלל רצונו האישי, כיבושיו היו באזור שהרחיב את הכיבוש של בני מכיר בסביבות הגלעד, והם היו מתוך רצון להמשיך את הכיבוש של בני מכיר שאמור לתרום לביטחון של עם ישראל. אך מאידך, הכיבוש שלו לא היה לשם שמיים באופן מוחלט וכפי שמתבטא בכך שהוא קורא את כיבושיו על שמו, "חוות יאיר", ובדומה לנובח מתיישב בהם מייד ולא נזקק לנתינה מידי משה.

מלחמת העי

לאור הדברים נוכל כעת להבין את דברי חז"ל שבהם פתחנו שמקשרים בין מלחמת העי ליאיר בן מנשה. בנ"י הפסידו במלחמת העי בגלל עכן שלקח מהחרם. חטאו של עכן נוגע בנקודה יסודית שמתבטאת גם בפרשתינו, ולפיה המלחמה על ארץ ישראל והכיבושים בה צריכים להיות מתוך חיבור לכלל ישראל ולהיעשות לשם שמיים וללא שום רצון לרווח אישי מהמלחמה והכיבוש. כאשר מלחמה הופכת לעניין אישי ואנושי היא מאבדת את הצידוק המוסרי שלה, ולכן, דווקא במלחמה נדרש כל אחד ואחד מעם ישראל להיות דבוק בכלל ישראל ולכוון לשם שמיים. וכאשר אפילו אחד מישראל רואה במלחמה את טובתו האישית הוא גורם בכך לכישלון של עם ישראל כולו.

חז"ל מקשרים לעניין זה את יאיר בן מנשה, שכפי שביארנו גם הכיבוש שנעשה על ידו לא היה לשם שמיים. אמנם במקרה שלו לא היה זה רק לצורך עצמו בצורה מוחלטת כמו אצל עכן אלא בבחינה דקה יותר ולכן לא נענש מיד על כך ואת זה מבטאים חז"ל באומרם שהיה שקול כנגד "רובה של סנהדרין". כלומר, במשוואה שבין טוב לרע הוא נוטה לצד הטוב, אך עדיין איננו צדיק גמור. ובשעת חרון אפו של ה' על חטא עכן נהרג גם הוא כיוון שהוא משתייך לאותו חטא.

מהבנת עומק הפשט העולה מדברי חז"ל אנו לומדים שוב את המסר העולה גם מסיפורו של עכן בכניסת בני ישראל לארץ. מקרים אלו מעלים על נס שזכותו של עם ישראל על ארץ ישראל אינה זכות טבעית בדומה לכל העמים. אלא היא נתונה לעם ישראל רק אם הוא מגשים את היעוד שלו ונושא את בשורת הצדק והקדושה אותה הועיד לו הקב"ה. זו היא זכותנו על הארץ וזו היא הזכות שבגינה אנו מנצחים במלחמותינו. אך אם עם ישראל מתייחס לארץ ישראל כמקור להפקת טובה אישית וכמקור להעצמת שמו, בכך הוא מאבד את זכותו עליה וממילא מפסיד במלחמות, ואפילו אם רק חלק זניח מהעם נוהג כך, עלול בשל כך להפסיד העם כולו.

העלון יוצא לאור על ידי מכון 'תבונות', רח' יהודה הלוי 10 בני ברק
ההארות והערות ולקבלת תכנים נוספים ניתן לפנות במייל: office@tvnot.net
לקבלת העלון במייל a@tvnot.net

עיצוב: שירית 7608874
עיתון: ג'ולייט 052-7619403